

En upåagtet krønike af Povl Helgesen.

Af

A. D. Jørgensen.

Professor Daae har ved at meddele et par optegnelser af Povl Helgesen i et exemplar af Saxes historie, i Kristen Pedersens udgave, (foran s. 227) atter henledet opmærksomheden på denne mærkelige forfatter. Der turde derfor være anledning til ligeledes at fremdrage et hidtil, som det synes, upåagtet skrift, der utvivlsomt hidrører fra hans hånd, og det så meget mere som dets affattelse netop synes i tiden at måtte falde nær sammen med hine notiser og overhoved at finde et velkomment tilknytningspunkt i dem.

Det pågældende skrift er i året 1595 udgivet af den gottorpske bibliothekar Erpold Lindenbrug og trykt i Leyden med følgende titel: «*Historia compendiosa ac succincta serenissimorum Daniæ regum: ab incerto auctore conscripta; nunc vero usque ad Christianum IV deducta, primumque in lucem edita, opera et studio E. L.*» Det er tilegnet den danske konge, men den lille fortale giver ingen oplysning om, hvorfra udgiveren har fået den «ubekendte forfatters» håndskrift; ved Mollers *Cimbria literata* ledes man på spor efter, at det endnu findes i bibliotheket i Hamborg. Hans «fortsættelse» begynder med kong

Kristian II's regering, strax efter en kort almindelig karakteristik af ham, og er i randen udtrykkelig betegnet som sådan («continuatio»). I den lille kvartudgave fylder den oprindelige krønike de første 55, fortsættelsen de næste 9 sider. Kun den første har nogen selvstændig interesse.

Det er en fuldstændig Danmarks krønike, fra de ældste tider af, ordnet efter konger. De første ni konger, fra Dan til Frotho Geffmild, tælles; derefter fortsættes rækken til Kristoffer af Bajern, uden at teksten følger med tallet; udgiveren har derimod tilføjet det i randen og når op til 100. Endelig kommer de tre Oldenborgere med angivelse af nummer 101—103 (se Tillæg).

At forfatteren til denne krønike er dansk, ses strax på navnene. Man stoder således på navneformer som Tveskæg, Blødtand og Blotand, Ladelaas, Haldan hin stærke, Lødbrog, Klag, Barn, Gratemosæ, Hadersleff (registret har Hadersleben) osv. Saxen Tophogicum nemus gengives ved Topsow Ure; Hansestædernes navn udledes af ordet høns (sml. Hvidtfeld: Høsestæderne). Nærmere kan det siges, at forfatteren er fra rigets østligste lande; han nævner i Kristoffers tid kun, at Skåne blev pantsat, og han fremdrager stærkt enhver berøring med Sverige; unionen træder i skriftets sidste del helt i forgrunden.

Endelig kan det siges om forfatteren, at han er katolik: han fremhæver de bekendte nationale martyrs helligdom og for sin samtids vedkommende polemiserer han heftigt mod reformationen.

Når disse indicier alt stærkt tyder på Povl Helgesen som forfatter, så må enhver tvivl om, at han i virkeligheden har skrevet bogen forsvinde, når man sammenligner de sidste afsnit med Skiby-krøniken. Hele sider stemmer ordret overens med denne og også i de foregående afsnit

er der slående lighedspunkter (som når i begge skrifter Erik af Pommern og Kristoffer af Bajern siges at være sønner af to søstre). Der kan kun være tale om at afgøre, hvorvidt Lindenbrugs krønike ligesom Hans Henriksens og Peder Olsens (for sin sidste selvstændige dels vedkommende) er et uddrag af Skiby-krøniken eller et selvstændigt skrift af samme forfatter¹⁾.

For at besvare dette spørgsmål vil det først og fremmest være nødvendigt at se sig om efter tidsmærker i krønikens text. Skiby-krønikens fortælling (om Oldenborgerne) er som bekendt nedskreven til forskellige tider, den første del 1524, det sidste 10 år efter; genealogien antages at være nogle år ældre²⁾. Er nu den fuldstændige Danmarkshistorie samtidig eller er den af ældre datum?

Det er en vanskelighed ved besvarelsen af dette spørgsmål, at den nu kun kendes i den mangelfulde afskrift, som Lindenbrug har benyttet³⁾. Skiby-krøniken kan undersøges i sin oprindelse ud af selve forfatterens grundskrift med sine rettelser og tilføjelser, medens vi her ad anden vej må komme til at afgøre, hvad der har stået i den oprindelige text og hvad der skyldes senere indskud og randbemærkninger. Thi at sådanne findes, måtte man ikke blot efter forfatterens velbekendte arbejdsmåde forlods formode, men man vil ikke ret vel kunne undgå strax ved

¹⁾ Rørdam, Historiske kildeskrifter, I, 1—107: Skiby-krøniken: 385—435: Hans Henriksens uddrag og fortsættelse. Sml. 2. række II, 10.

²⁾ Paludan-Müller i Hist. tidsskr. 3. række, I, 13—37.

³⁾ Dette håndskrift, Hamburger Stadtbibliothek, M. S. Hist. 21. 4°, har velvillig været udlånt hertil. Det er kun lidet yngre end originalen, men taget af en temmelig ukyndig skriver; meget er derfor rettet af en samtidig hånd, andet af Lindenbrug. Dennes navn findes på titelbladet.

den første opmærksomme gennemlæsning at lægge mærke til flere af dem. At afskriften uden videre har optaget dem i teksten, er ikke andet end hvad man kunde vente; men dette nøder os til den største varsomhed ved benyttelsen af de forskellige tidsmærker.

Hvor løst og ubehændigt indskuddene er satte ind i den oprindelige text, ses strax i begyndelsen af det her optrykte stykke, ved opgivelsen af Kristians tiltrædelsesår: «hæc electio facta est a. d. 1448». Denne notis afbryder nemlig, hvor den nu står, den naturlige sammenhæng, medens den slutter sig til et tidligere sted (*electus est autem etc.*), der dog selv synes at være et indskud; den må da antages at være indsat her som en randbemærkning, hvis plads afskriveren har forfejlet. Det samme er tilfældet med årstallene for Sverigs erobring og tab under kong Hans. Nu er der først fortalt, at der var neppe tre år (*vix triennium*) mellem de to begivenheder, og derpå følger en betragtning over de forhold, som medførte dette beklagelige resultat. Men sammenhængen afbrydes strax ved opgivelsen af de to årstal, 1497 og 1501, der jo end neppe kan have været forfatteren nærværende, da han nedskrev sin oprindelige fortælling med dens tidsangivelse.

Endelig møder vi årstallet for Ditmarskertoget, på samme uheldige måde indskudt i teksten, der derved taber sin sammenhæng: «*uno tantum bello Ditmarsiensis fuit infortunissimus, [], ubi superis non faventibus feruntur perisse multi homines*» etc.

Mindre let at opdage, om end formentlig lige så utvivlsomt, er et indskud i sætningen om kong Hans's forhold til Sverig, som er ført uforandret over i Skibykrøniken. Nu hedder det: «*Qvod si Valdemari etc. regna*

fuissent tam incruenta, tamqve procul a tyrannide et violentia, adhuc fortasse illibatum trium regnorum foedus durasset, nisi populi alioqvin ad seditionem nati obstitisset perfidia.» Det vil let ses, at der her gives to modsatte forklaringer af bruddet på unionen: de første kongers hårdhed og troløshed, og det svenske folks oprørske sind; men kun den første har noget at gøre med kong Hans's retfærdiggørelse. Sætningen er desuden i virkeligheden alt afsluttet foran «nisi», og dette slutter sig ikke til efter-sætningen, men måtte følgerigtig have sluttet sig til forsætningen med et «et», hvis det oprindelig havde havt sin plads i denne forbindelse. Det rimeligste er, at forfatteren senere har tilføjet det i randen.

Det mest afgørende af krønikens tidsmærker er det udtryk, som bruges om kong Fredrik I: «nuper defunctus» (s. 336); det må selvfølgelig være nedskrevet omtrent ved samme tid som Skiby-krøniken afsluttedes (1533—34). Men hele det punktum, i hvilket det forekommer, gør brud på fremstillingens sammenhæng og mangler i Skiby-krøniken (Rørdam, s. 30, øverst). Der er tale om kong Hans's regering og modsætningen mellem den første tid, i hvilken han forfulgte den kirkelige stand, og den sidste, da han yndede den; derpå roses hans klogskab og mildhed mod sine mænd. Et sideblik til de senere tiders klerkefølger frembød sig her af sig selv, når forfatteren gennemlæste sit manuskript, men hans bemærkning falder ikke des mindre helt ud af den oprindelige stil. Der vil da ikke kunne sluttes noget af dette sted m. h. t. affattelsestiden.

På lignende måde forholder det sig med et lignende udbrud i anledning af Ditmarskerkrigen 1500. Der fortælles, at stormændene efter rygtet ved deres tilbagekomst havde besluttet at dele kirkens gods og at dette var grund-

en til deres ulykke. Hertil er da føjet den for forfatterens tid naturlige bemærkning, at fremtiden vil vise, hvorvidt Lutheranerne skal få større held. At imidlertid også den er senere indskudt, fremgår af det følgende, der slutter sig nøje til hvad der er fortalt om selve nederlaget: «*uno tantum bello D. fuit (Johannes) infortunatissimus cæterum bello navali erat fortunatior*»

En sammenligning med Skiby-kroniken er på dette sted vanskelig, da teksterne er ikke så lidt forskellige (Rørdam I, 23 f.). Rygtet om den påtænkte plyndring af kirkens ejendomme motiveres med, at adskillige var befængte med det Hussitiske kætteri, og deres planer udmales med bitter humor. Derefter følger anvendelsen på Lutheranerne, dog med udeladelse af ordene: «*studiorum, literarum, disciplinarum*». Sammenknytningen mellem de to slags krige mangler helt, da Skiby-kroniken jo har årbogsform.

Endvidere nævnes kong Kristian II og hans tyranniske foran i den forhen omtalte sætning om unionskongerne, der har fået tilføjesen: *nisi populi etc.* Det hedder her: «*Qvod si Valdemari, Margaretæ, Eriçi, Christophori, Christierni qvoqve secundi regna fuissent tam incruenta*» etc. Skiby-kroniken har det samme, kun at det istedenfor Christierni qvoqve secundi hedder Christierniqve secundi. Når det her er eftervist, at samme punktum har modtaget et senere indskud, som helt forrykker meningen, må det vistnok indrømmes at ligge nær at antage, at også dette kongenavn er senere tilføjet. Gennemløb forfatteren engang sit ældre håndskrift med pen i hånd, var det så at sige umuligt at gå hen over dette sted uden at tilføje den sidste tyranniske konges navn.

Disse forskellige udbrud er nemlig kun en genklang af hele skriftets slutning, dette korte, men voldsomme

udfald mod den fordrevne konge. Og at heller ikke dette tilhører det oprindelige arbejde, synes indlysende. Der er intet somhelst fortalt fra tiden efter kong Hans's død, der gives ingen motivering af den skånselsløse dom over sønnen, den udslynges kun i de vildeste og mest hensynsløse udtryk. Den rolige humane fremstilling af de to første Oldenborgere er pludselig forsvunden og fortællingen, som har ført 102 konger frem for læserens blik, ender pludselig i et harmskrig over den sidste i rækken. Enhver vil føle det disharmoniske i denne slutning og være tilbøjelig til at tilskrive den en senere tilføjelse. Man kommer uvilkårlig til at tænke på året 1524, da Povl Helgesen bestemte sig til at skrive videre på sin Danmarks historie. Han tog da først det ældre arbejde frem og tilføjede hvad der faldt ham i pennen¹⁾; derpå lagde han det til side og begyndte sin vidtløftigere fremstilling forfra. Dermed vilde det stemme, at de fleste af de foran nævnte indskud er optagne i Skiby-kroniken; den, som nævner kong Fredrik I, derimod ikke.

Hvad der yderligere tyder på en tidligere tid for affattelsen af den hele krønike til kong Hans's død, er beklagelsen over at unionen er brustet ved de Svenskes medfødte troløshed og lyst til oprør og frafald. Dette vilde Povl Helgesen neppe have fremhævet så stærkt efter blodbadet 1520. En udtrykkelig ytring hensætter os desuden til en tidligere tid. Efter ulykken i Ditmarsken brast forbindelsen, siger han, «*rebellantibus Danis Stenone et Svantone proditoribus perfidissimis, maximo in hodiernum diem utriusque regni detrimento*». Udtrykket svarer

¹⁾ I afslutningen af kong Hans's historie, der endnu er skrevet med større mådehold, fortæller han, at han har en afridsning af kongens og dronningens epitafium i Odense.

til hans udbrud ved foreningens grundlæggelse: «*quod utinam durasset in hodiernum usque diem!*» Han synes ligesom at have opgivet håbet om en fornyelse efter 1501 og hans vrede træffer derfor Sturerne, af hvilke han end ikke nævner den sidste (fra 1512), med hvem der da vel neppe endnu var ført afgørende forhandlinger, da han skrev.

Sammenholdes nu alt dette med den af Daae fremdragne kendsgerning, at Povl Helgesen har ejet et exemplar af den i året 1514 udgivne Saxo og alt året efter har indført optegnelser om samtidige begivenheder i den, da synes det klart, at det netop har været fremkomsten af dette enestående værk, som han neppe forhen havde haft lejlighed til at gøre bekendskab med, der har gjort ham til historisk forfatter. Både som humanist og som patriot måtte han få et mægtigt indtryk af denne nationale skat og det lå nær for en mand med hans opladte åndelige sans og bevægelige sind strax at give sig til at gøre uddrag af hele denne strålende kongerække, for så at fore fortællingen ned igennem de følgende tider, til unionen og dens opløsning.

For tiden efter Saxe har Povl Helgesens hovedkilde været den såkaldte dansk-svenske krønike indtil 1415 (*Scriptores s. D. I*, 387—98), hvis text endog på et enkelt sted kan suppleres af ham¹⁾. Under Erik af Pommern nævner han ligefrem en «*Svecorum chronicon*». I sin fremstilling tager han jævnlig hensyn til Sverig og Svenskerne opfattelse af kongerne, hvad der jo svarer godt både til hans politiske standpunkt og til hans fødsel i Halland, af en svensk moder, og et tidligt lærlingeforhold til Skara.

¹⁾ Kong Valdemars tilnavn står to steder in blanco (392 k og 395 x) og Langebek formoder, at der begge steder har stået Atterdag. Men det var «*durus*», «*reprobus*».

Størst interesse har overhoved selvfølgelig hans rent personlige udtalelser om personer og forhold. Unionen er en hovedsag for ham og han træder derfor frem med sin selvstændige opfattelse af historien fra Valdemar Atterdags tid af. Strax begyndelsen bærer præg af hans kraftige veltalenhed. «Valdemarus cognomento reprobus, hedder det, fertur fuisse versutissimus, avarissimus et audacissimus, qvi cum offendisset regnum pauperrimum, scilicet a patre suo spoliatum, ab hostibus Alemanis vastatum, a qvibus tum etiam multæ arces possidebantur, mira vafrie vindicavit e possidentium manibus, minima sagvinis iactura, principio regni sui» —. Dette udføres kort efter videre, idet også skyggesiderne i hans regering fremhæves. — Om Margrete siger han: — «mulier crudelissima ac inferno digna Svecorum sententia, verum Danorum opinione christiana ac religiosa valde, et adeo potentia, fortuna, victoriis, divitiis ac prudentia gloriosa, ut fortunatissimos viros videtur non solum æquasse, verum etiam longe superasse.» Efterat have fortalt om hendes ægteskab og søn, samt kampen ved Åsle og Stokholms overgivelse, fortsætter han: «Sicqve obtento universo regno gloriose regnavit pepigitqve foedus illud solemne, qvod tria regna conjunxit, qvod utinam durasset in hodiernum usqve diem. Ictum enim erat foedus hac lege, ut in electione regum alternis vicibus haberet Svecia primum suffragium, Dacia vero alternis» etc.

På lignende måde udtaler han sig om de følgende konger, alt efter det forskellige emne.

Hvad der især giver dette lille skrift et højt værd, er dets forhold til den mærkelige forfatters øvrige skrifter og hele hans offentlige virksomhed. Medens vi i Skibykroniken bliver vidne til hans lidenskabelige deltagelse i

tidens store politiske og kirkelige brydninger, ser vi ham her som den varmtfølede patriot og lærer, der sysler med fædrelandets historie for dens egen skyld. Selv henreven ved den første læsning af Saxes værk gør han uddrag af oldtidens og middelalderens vildsomme historie til brug ved sin undervisning¹⁾; han fremstiller unionens tilblivelse og uheldige udvikling, mere upartisk end nogen anden forfatter, stående mellem de to hovedfolk, som han ved fødselen tilhører. Han mager det så, at der går netop 100 konger forud for Oldenborgerne, med hvilke en ny tidsalder synes at være oprunden; imod dem er de Svenskes modstand uberettiget, de er milde, retsindige og dog våbendjærve høvdinge.

Fortællingen er sammentrængt, men i høj grad livlig og anskuelig, og forfatteren har for største delen brugt den igen i sin større kronike, om end ordnet anderledes. Adskilligt kommer dog mere til sin ret i den ældre forbindelse og falder her naturligere og med større fynd.

Det er velgørende for billedet af den fremragende historiske personlighed, at dette skrift kan lægges ved siden af de senere. Det viser, at han ikke først gik til historien, da han troede at have brug for dens vidnesbyrd imod sine fjender, men at det var en gammel kær syssel for ham at optegne, hvad mindeværdigt der havde tildraget sig, og at han forlængst var fortrolig også med fortidens kroniker. Forud for den lidenskabelige, voldsomme og hensynsløse partimand går der en varmt bevæget, men for alle humane og patriotiske idealer åben lærefader. Først da unionen «drukne i blod» og de højeste åndelige interesser forekom ham at gå deres undergang imøde under

¹⁾ Håndskriftets titel er: *Compendiosa et succincta regum Danie historia, in hoc congesta, ut studiosi cujuspiam memoriam adjuvarent.*

reformatorerne stormløb, forbitredes og formørkedes hans sind og han brød frem med en ustyrlighed, men tillige med en åndelig kraft og højhed, som gør ham til en så mærkelig personlighed i vor historie, en af de mærkeligste i et helt århundrede.

Paludan-Müller, der frem for de fleste var fortrolig med Povl Helgesens virksomhed som forfatter og agitator, har som bekendt ytret, at hans krønike med alle sine store fortrin «er en plet på den danske historieskrivning og kaster en hæslig skygge over hans karakter»: «han vendte sig som en vejrhane for ethvert vindstød af sin egen lidenskabelighed; han forfulgte sine modstandere med et blindt og bittert had», og flere af hans beretninger er vitterlig usandfærdige¹⁾.

Denne dom er utvivlsomt for hård. Povl Helgesen kan snarere kaldes en tragisk skikkelse i vor historie, en af de mænd, som i blind troskab mod deres ungdoms idealer kaster sig i kamp mod alt det nye, som vil frem og som de ikke selv har del i. Han stod engang i en rig og smuk virksomhed som en af humanismens forkæmpere, sysselsat med fædrelandets store fortidsminder og begejstret for en ærlig sammenslutning af de nordiske folk under Oldenborgernes milde og retfærdige regering. Men han var for svag til at bære de brystne forhåbninger. Som han så Nordens enhed lide sit sidste store skibbrud i kong Kristians troløshed, således troede han i reformationens fremgang at se hele den gamle kulturs undergang, rådhedens sejr over den gamle dannelse og oplysning. Disse ulykker lod ham tabe besindelsen og henfalde til den brutale fordømmelsessyge, som skæmmer hans senere skrifter. Havde han havt større selvbeherskelse og overlegenhed og

¹⁾ Hist. tidsskr. 3. række, I, 53.

i gerningen vist, at højkirkens og den gamle dannelses mænd stod over frihedens forkæmpere, da vilde hans indlæg både dengang og nu have havt en anden vægt og kastet større glans over de besejrede; nu, da han i en lidenskabelighed, som grænser til råhed, og i en partiskhed, som grænser til usandfærdighed, kaster sig ind imellem sine ringeagtede modstandere, fremkalder han kun følelsen af, at den tragiske konflikt, der rammer ham, her som så ofte åbenbarer menneskets skrøbelighed. Vor egen bevægede tid har på dette område for rige erfaringer til ikke at se, at både modstandernes haddingsnavn «Povl Vendekåbe» og en mindre erfaren tids dom, at hans skrift er «en plet på den danske historieskrivning» er uretfærdige; men det vil ikke kunne negtes, at Povl Helgesen var en af de mænd, som trods al begavelse og alle gode forudsætninger er for små til i en heftig bevæget tid at bevare deres karakter uskadt og deres sag uplettet.

Tillæg:

Slutningen af Povl Helgesens «Regum Daniæ historia»¹⁾.

Christiernus.

Centesimus primus rex Christiernus, eius nominis primus, filius Friderici Comitis de Oldenburg²⁾, *electus est autem consilio domini Adolphi ducis Holsatiæ, cujus erat consanguineus*, qui ducta vxore Dorothea, præcessoris sui Christophori relicta, genuit ex illa³⁾ filiam vnam nomine Margaretam, postea

¹⁾ Formentlig senere indskud og tilføjelser er fremhævede ved kursiv.

²⁾ Håndskriftet har her en randbemærkning: et Heilwigis vel Hedwigis filie Gerhardi I, ducis Slesvicensis et comitis Holsatiæ, af hvilken Lindenbrug har dannet et indskud: et Hedwigis sororis Adolphi ducis Sleswici, som gør brud på sammenhængen. Friderici (lig Skiby-kroniken) er rettet til Theodorici.

³⁾ Håndskriftet har: peperit illi.

i gerningen vist, at højkirkens og den gamle dannelses mænd stod over frihedens forkæmpere, da vilde hans indlæg både dengang og nu have havt en anden vægt og kastet større glans over de besejrede; nu, da han i en lidenskabelighed, som grænser til råhed, og i en partiskhed, som grænser til usandfærdighed, kaster sig ind imellem sine ringeagtede modstandere, fremkalder han kun følelsen af, at den tragiske konflikt, der rammer ham, her som så ofte åbenbarer menneskets skrøbelighed. Vor egen bevægede tid har på dette område for rige erfaringer til ikke at se, at både modstandernes haddingsnavn «Povl Vendekåbe» og en mindre erfaren tids dom, at hans skrift er «en plet på den danske historieskrivning» er uretfærdige; men det vil ikke kunne negtes, at Povl Helgesen var en af de mænd, som trods al begavelse og alle gode forudsætninger er for små til i en heftig bevæget tid at bevare deres karakter uskadt og deres sag uplettet.

Tillæg:

Slutningen af Povl Helgesens «Regum Daniæ historia»¹⁾.

Christiernus.

Centesimus primus rex Christiernus, eius nominis primus, filius Friderici Comitis de Oldenburg²⁾, *electus est autem consilio domini Adolphi ducis Holsatiæ, cujus erat consanguineus*, qui ducta vxore Dorothea, præcessoris sui Christophori relicta, genuit ex illa³⁾ filiam vnam nomine Margaretam, postea

¹⁾ Formentlig senere indskud og tilføjelser er fremhævede ved kursiv.

²⁾ Håndskriftet har her en randbemærkning: et Heilwigis vel Hedwigis filie Gerhardi I, ducis Slesvicensis et comitis Holsatiæ, af hvilken Lindenbrug har dannet et indskud: et Hedwigis sororis Adolphi ducis Sleswici, som gør brud på sammenhængen. Friderici (lig Skiby-kroniken) er rettet til Theodorici.

³⁾ Håndskriftet har: peperit illi.

Scotiæ regis vxorem, ac duos filios Joannem et Fridericum. *Hæc electio facta est anno domini MCCCCXLVIII.* Hujus temporibus plene defecit Suetiæ regnum à fædere trium regnorum, coronato sibi proprio rege Carolo Canuti filio eiusdem regni Marschalco; quo tandem expulso ob tyrannidem ac perfidiam, assumptus est Christiernus etiam in Suetiæ regem, sed paruo tempore regnantem, seditionem aduersus illum mouentibus Suecis quibusdam natura factiosis, Carolo iam reuocato ex urbe Gedanensi, in qua VII annis exilium transegerat. Iste Christiernus, cum erat natura clemens, egregiusque pecuniarum contemptor, nec odij tenax, aut iniuriarum vindex, habuisset suo seculo regnum minime violentum, parum etiam cruentum, si calumniatores quidam illius simplicitate non fuissent abusi, in magnam regni Suetiæ perniciem. Archiepiscopus enim Vpsaliensis, Dominus Joannes Benedicti, vir nobilissimus, falsis delationibus quorundam calumniatorum à rege Christierno captus ac ludibriis affectus multis, in Daniam etiam missus, ubi magna iniuria calamitose vixit. Cuius tamen patrocínio ac præsidio Christiernus rex adeptus erat regni diadema. Idem enim Archiepiscopus succensus patriæ libertatis amore, odio habens Caroli regis maximam perfidiam, crudelissimam tyrannidem, atque insatiabilem auaritiam, semper restitit Carolo regi principi perfidissimo, quem sciebat contra regnorum trium solenne fædus priuatis quorundam suffragiis violenter intrusum esse regem. Rex tamen Christiernus, reprehenso calumniatorum dolo, à captiuitate absolutum Archiepiscopum in Suetiam magno cum honore remisit: qui restitutus gradui pristino, contempta captiuitatis iniuria, ad mortem vsque magna Suecorum perfidorum admiratione permansit regis Christierni regno & principatui fidelissimus. Cum igitur Christiernus iste grandi pecunia, partim a regni tributis collecta, Holsatiæ ducatum redemisset, Sueciam armis vicisset, Gotlandiam occupasset, Erico rege decrepito in Pomeraniam reuerso, filioque suo Joanni vxorem accepisset, vrbemque Romam religionis gratia visitasset, regnassetque annis ferme triginta tribus, anno Domini MCDXXCI inter Pascha & Pentecosten diem clausit extremum, fortitudine, armis & victoriis potens, misericordia, gloria &

magnificentia diues, fide vero & religione pius: sepultusque est Roschildiæ, in sacello quodam à se fundato & exstructo, atque amplissimis possessionibus donato, quod ad australem plagam adhæret basilicæ beati Lucij Martyris, cuius religiosus cultus & ornatus, sacræ quoque Diuorum reliquiæ ex urbe Roma delatæ, quæ ibidem visuntur, testantur Christiani principis religiosam pietatem.

Joannes.

Centesimus secundus rex Joannes, primus eius nominis. Hic vxore ducta nomine Christina, filia Domini Ernesti Ducis Misniæ, genuit duos filios, Christiernum et Franciscum, & filiam vnam nomine Elizabet, quæ nupsit domino Joachimo Marchioni Brandenburgensi. Iste Joannes cœpit regnare statim ab obitu patris sui Christierni, multisque annis, nimirum triginta pene duobus, Christiane regnum Danorum moderatus est. Nam principio regni sui sequutus consilium prophanorum procerum decreuerat molestus esse viris ecclesiastici ordinis; postea vero cum sentiret prophanos inveterato odio (quo laici sunt semper clericis offensi) id suasisse, sententiam decreti sui mutavit. Igitur ad finem vsque vitæ suæ erga clerum fuit optime affectus, deprehenso procerum dolo. *Quod si non tanta pietate dilexisset vniuersum clerum, veneratusque fuisset omnia Christianæ religionis sacra, multa fuissent aduersus cleri libertatem à proceribus quibusdam tentata, quæ successerunt illis sub principatu regis Christierni famosi tyranni ac Friderici primi nuper defuncti.* Erat autem rex Joannes tanta præditus solertia, ut prudenter nobilium quorundam insania frueretur: quos cum mira comitate sibi conciliasset, ob mutua tamen ipsorum dissidia ac quotidianas iniurias, quibus se inuicem afflictabant, grauiter in eos animaduertebat; quibus tamen nulla videbatur intollerabilis mulcta, quod omnia leniret incredibili affabilitate. Quod si temperasset à bello & sanguine (in quæ tamen casu magis quam proposito inciderat) abstinuissetque ab iniqua sententia, qua decernebat contra hæredes domini Pauli Laxmand magistri equitum, fuisset sane Princeps & optimus & fœlicissimus. Porro cum in rebus mortalium nihil sit ab omni parte bea-

i gerningen vist, at højkirkens og den gamle dannelses mænd stod over frihedens forkæmpere, da vilde hans indlæg både dengang og nu have havt en anden vægt og kastet større glans over de besejrede; nu, da han i en lidenskabelighed, som grænser til råhed, og i en partiskhed, som grænser til usandfærdighed, kaster sig ind imellem sine ringeagtede modstandere, fremkalder han kun følelsen af, at den tragiske konflikt, der rammer ham, her som så ofte åbenbarer menneskets skrøbelighed. Vor egen bevægede tid har på dette område for rige erfaringer til ikke at se, at både modstandernes haddingsnavn «Povl Vendekåbe» og en mindre erfaren tids dom, at hans skrift er «en plet på den danske historieskrivning» er uretfærdige; men det vil ikke kunne negtes, at Povl Helgesen var en af de mænd, som trods al begavelse og alle gode forudsætninger er for små til i en heftig bevæget tid at bevare deres karakter uskadt og deres sag uplettet.

Tillæg:

Slutningen af Povl Helgesens «Regum Daniæ historia»¹⁾.

Christiernus.

Centesimus primus rex Christiernus, eius nominis primus, filius Friderici Comitis de Oldenburg²⁾, *electus est autem consilio domini Adolphi ducis Holsatiæ, cujus erat consanguineus*, qui ducta vxore Dorothea, præcessoris sui Christophori relicta, genuit ex illa³⁾ filiam vnam nomine Margaretam, postea

¹⁾ Formentlig senere indskud og tilføjelser er fremhævede ved kursiv.

²⁾ Håndskriftet har her en randbemærkning: et Heilwigis vel Hedwigis filie Gerhardi I, ducis Slesvicensis et comitis Holsatiæ, af hvilken Lindenbrug har dannet et indskud: et Hedwigis sororis Adolphi ducis Sleswici, som gør brud på sammenhængen. Friderici (lig Skiby-kroniken) er rettet til Theodorici.

³⁾ Håndskriftet har: peperit illi.

magnificentia diues, fide vero & religione pius: sepultusque est Roschildiæ, in sacello quodam à se fundato & exstructo, atque amplissimis possessionibus donato, quod ad australem plagam adhæret basilicæ beati Lucij Martyris, cuius religiosus cultus & ornatus, sacræ quoque Diuorum reliquiæ ex urbe Roma delatæ, quæ ibidem visuntur, testantur Christiani principis religiosas pietatem.

Joannes.

Centesimus secundus rex Joannes, primus eius nominis. Hic vxore ducta nomine Christina, filia Domini Ernesti Ducis Misniæ, genuit duos filios, Christiernum et Franciscum, & filiam vnam nomine Elizabet, quæ nupsit domino Joachimo Marchioni Brandenburgensi. Iste Joannes cœpit regnare statim ab obitu patris sui Christierni, multisque annis, nimirum triginta pene duobus, Christiane regnum Danorum moderatus est. Nam principio regni sui sequutus consilium prophanorum procerum decreuerat molestus esse viris ecclesiastici ordinis; postea vero cum sentiret prophanos inveterato odio (quo laici sunt semper clericis offensi) id suasisse, sententiam decreti sui mutavit. Igitur ad finem vsque vitæ suæ erga clerum fuit optime affectus, deprehenso procerum dolo. *Quod si non tanta pietate dilexisset vniuersum clerum, veneratusque fuisset omnia Christianæ religionis sacra, multa fuissent aduersus cleri libertatem à proceribus quibusdam tentata, quæ successerunt illis sub principatu regis Christierni famosi tyranni ac Friderici primi nuper defuncti.* Erat autem rex Joannes tanta præditus solertia, ut prudenter nobilium quorundam insania frueretur: quos cum mira comitate sibi conciliasset, ob mutua tamen ipsorum dissidia ac quotidianas iniurias, quibus se inuicem afflictabant, grauiter in eos animaduertebat; quibus tamen nulla videbatur intollerabilis mulcta, quod omnia leniret incredibili affabilitate. Quod si temperasset à bello & sanguine (in quæ tamen casu magis quam proposito inciderat) abstinuissetque ab iniqua sententia, qua decernebat contra hæredes domini Pauli Laxmand magistri equitum, fuisset sane Princeps & optimus & fœlicissimus. Porro cum in rebus mortalium nihil sit ab omni parte bea-

tum, & optima quæque desiderantur verius quam habentur, non minimam laudem merentur ij, qui vitam agentes in deliciis ac opibus, hujusque caduci seculi strepitu ac pompa, multis adulatoribus, calumniatoribus & parasitis obnoxij, mediocritatem servare potuerunt. Huic principi bellum meditati aduersus dominum Stenonem Sturam, regni Suetiæ gubernatorem, restitit Dorothea mater quamdiu vixit. Nouit enim prudentissima mulier tantam esse Suetici populi perfidiam, ut quacumque ratione victi & subiugati, non essent tamen diu fidem servaturi. Mortua vero matre pugnavit ac vicit, vix tamen triennio possedit, rebellantibus Danis Stenone & Suantone proditoribus perfidissimis, maximo in hodiernum diem utriusque regni detrimento. *Triumphauit autem anno Domini MCDXCVII. Anno vero MDI defecerunt ab illo, obsessa ac tandem capta in arce Holmensi regina Christina.* Porro cum Suecorum proceres in defectionem aduersus aliquot reges, tum Daniæ, tum Suetiæ à multis excusentur, deficientes nihilominus à rege Joanne nec apud cordatos Suecos excusationem habent, quando ipsius regnum fide plenum ab omni violentia omnique tyrannide liberum fuerat. Quod si Waldemari, Margaretæ, Erici, Christophori, *Christierni quoque secundi* regna fuissent tam incruenta, tamque procul à tyrannide & violentia, adhuc fortasse illibatum trium regnorum fœdus durasset, *nisi populi alioquin ad seditionem nati obstitisset perfidia.* Vno tantum bello Ditmarsiensis fuit infortunatissimus, *quod gestum est anno Domini MD,* ubi superis non fauentibus feruntur periisse multi viri nobilissimi ac clarissimi. Dicebatur enim vulgo iccirco illos infelici Marte pugnasse, quod ante conscriptam militiam conspirassent aduersus cleri & ecclesiasticorum libertatem, quorum redditus & possessiones gloriabantur se mox occupaturos, victores bello Ditmarsiensis reuersos. *Quod si feliciter successerit iis, qui sub exorto Lutheranismi jam similia moliebantur, imo longe maiora, non solua in perniciem quorundam prælatorum, sed in exitum totius cleri, studiorum, literarum, disciplinarum, omniumque sacrorum totius Christianæ religionis, posteritatis esto iudicium.* Cæterum bello nauali erat fortunatior, quo frequenter triumphauit, ac præcipue aduersus Lubicenses, perpetuos Danici regni

osores. Mortuus est autem peste captus in civitate Olburgensi, mense Februario, anno Domini MDXIII. *Hic Princeps post fata multorum lacrimis est desideratus, etiam illorum qui viuentem auersabantur, quando jam videbant filij principatum minari cruentam tyrannidem, horrendumque & inauspicatum exitum portendere. Hic Joannes sepultus est Ottoniæ: cuius epitaphium habeo descriptum cum epitaphio vxoris Christinæ.*

Christiernus.

Centesimus tertius rex Christiernus secundus, Joannis filius. Hic ex florentissimo regno post patrem accepto, reliquit tam calamitosum, vt nunquam fuerit ab orbe condito calamitosius. Erat enim famosus tyrannus, quia omnibus tyrannis superiorum seculorum major, crudelitate, impietate, periurio, sacrilegiis & perfidia adeo infamis, vt qui Neronem, Phalaridem & Syllam cum hoc contulerit, is semiunciam cum asse contulerit. Ceterum quia viuit adhuc toto orbe famosissimus rebus ipsis de illius tyrannide testimonium perhibentibus, post fata habiturus est in scriptis memoriam tam immanibus flagitiis dignam¹⁾.

τελος.

¹⁾ Det sidste punktum har Lindenbrug udeladt.